

DEN GIRIGE

AV MOLIÈRE

DRAMATEN

DET FINNS SAKER MAN INTE KAN KÖPA FÖR PENGAR

Som goda relationer till exempel! Goda relationer med våra kunder är allt för oss på Quesada. Därför väljer vi våra partners med stor omsorg. Genom vårt samarbete med Dramaten får vi och våra kunder tillsammans uppleva dramatik, spänning och förväntan. Upplevelser som skapar och värder relationer. Som får en speciell plats i hjärtat. **PENGAR ÄR INTE ALDT**

INNEHÅLL

Harpagons lyckodag – inför föreställningen med Gösta Ekman	Sid. 5
Molière såg AV LARS FORSSELL	Sid. 11
Rollista	Sid. 18
Molière 1622–1673	Sid. 21
Harpagon på Dramaten 1961 AV DAG KRONLUND	Sid. 27
Komedi och tragedi – på en och samma gång AV MAGNUS FLORIN	Sid. 29
Medverkande	Sid. 33

Harpagons lyckodag

– inför föreställningen med Gösta Ekman

– GIRIGHET RÄKNAS ju till en av de sju dödssynderna, dödlig i bemärkelsen att den är oförlätlig – så predikade medeltidens präster. Men det märkliga är ju att girighet idag många gånger anses som en mycket fin kvalitet, som för ekonomin och mänskligheten framåt... Den där kurvan, från dödssynd till kvalitet, är onekligen intressant.

– Girigheten får verkligheten att krackelera för Harpagon. Allt rinner mellan fingrarna på honom – utom guld. Det vinner han, allt annat förlorar han. Men vad är då guld värt? Han är besatt av sin girighet, inte för att öka förmögenheten men för att inte släppa taget om det han har. Skulle han bli av med något, så är det som om han skulle mista själva tiden. Och ändå är det just det som sker, varje dag rinner ur händerna på honom.

– Han straffas för sin girighet när han blir ensam kvar med sin kista, men han uppfattar det inte själv som ett straff. Han är lycklig. Han ser inte själv sin girighet. Och vi skrattar åt det för att det är så barnsligt – och tragiskt. Den totala naiviteten.

– Man måste tänka att Harpagon inte alls är elak, utan enormt glad och stolt och faderligt omsorgsfull när han kan erbjuda sin dotter den rike gamlingen Anselme som äkta make – det är ju ett kap som hon väl måste begripa är fantastiskt, hon kommer ju att få det helt underbart... Om pjäsen utspelar sig under en enda dag, och det gör den nog, så är det verkligen Harpagons lyckodag.

– Molière leker gärna i sina pjäser med det naiva, distanslösa, barnsliga, besatta. Men hur ser han på sina gestalter egentligen? Med dubbel blick, kan man säga. Han är kritiskt skärskadande, blottställer och utlämnar sina figurer. Men han är samtidigt benådande och visar med-

lidande. Han är båda på en gång, han visar upp, och säger till oss: så här är det.

– Han tycker om de unga. Jag tror att han hoppas att vi ska tänka att i ungdomen får kärleken oss att känna rättfärdigt. Det är vackert.

– Jag har ett förhållande till Molière och hans pjäser sedan lång tid tillbaka. Som 18-åring var jag regissörsassistent åt Ingmar Bergman när han satte upp *Misanthropen* i Malmö 1957 med Max von Sydow som Alceste och Gertrud Fridh som Célimène. Bergman frågade mig hur jag såg på La Grange – en av Molières skådespelare. När jag inte genast förmådde svara, så pekade han ut genom fönstret på en byggnad och sade: – Där är Stadsbiblioteket, gå nu och lär dig om La Grange. Så gjorde jag det. Sedan följde mig Molière genom åren på olika sätt, inte minst genom min vänskap med Lars Forssell och Allan Edwall som båda hade Molière som följeslagare.

– När man arbetar med Molières repliker känner man att det är en teaterman som har skrivit dem, en yrkesman som vet vad han gör och som själv alltid stod på scenen i sina pjäser. Det finns en sådan erfarenhet i det han ger oss.

– Häromåret engagerade jag mig i ett magisterprogram på Teaterhögskolan i Stockholm. ”Den skattretande teatern” var namnet – du hör dubbelydigheten? Jag tänkte mycket på hur framstående komiker nästan alltid använder sina privata tillkortakommanden i det de gör, hur de bearbetar privata sorger för att göra världen skattretande. Det blir en lättnad, kanske en sorts terapi. Det där finns så starkt hos Molière, hans liv och verk är inflettade i varandra. Han speglar sig själv i de stora rollerna, ser sin egen löjlighet i Argan i *Den inbillade sjuke*, Alceste i *Misanthropen*, Arnolphe i *Hustruskolan* och Harpagon i *Den girige*. Det är skoningslöst och märkvärdigt riskabelt. Han tog stora risker i sitt liv, både med sin teatertrupp och i det han skrev. Det känner vi.

Nedtecknat av Magnus Florin, Dramaten i oktober 2009.

PETER ENGMAN

CHRISTOFFER SVENSSON, JOHAN RABAEUS

Molière såg

AV LARS FORSSELL

DET ÄR DEN människa som kan *se* som roar oss. Och Molière hade ögon i skallen som *såg*. --- Det finns ett skratt som sitter i tårkörtlarna och det finns en gråt som kan låta som en fnissning.

Cervantes insåg det så småningom; Molière upptäckte det efter hand och Chaplin, barnhusbarnet, visste det redan från början.

Är Arnolphe i *Hustruskolan*, som förgäves vakar över sin älskade Agnès som draken över sitt guld, egentligen så komisk?

Är han inte snarare tragedins skrattspegel?

I vilken Molière, gift med en ung flicka, betraktar sig med en uppsluppenhet, som nog, ibland, är en smula ansträngd...

Och den fasansfulla hycklaren *Tartuffe* – är han egentligen inte, när han blir avslöjad, en trashank som försökt svinga sig upp till samhällets tinnar på den det religiösa hyckleriets repstege som tvinnats av det förljugna samhället självt? Han har misslyckats, viskar Molière, *men andra har lyckats*. Det är de segrande hycklarnas fältrop: Ve de besegrade – hycklarna!

”Den som tar åt sig anklagar sig själv” är en replik hos Molière som gäller för alla de stora komedierna. Han skonade förresten inte sig själv heller. För vad är Misanthropen, som i ena ögonblicket ondgör sig över samhällets flams och flärd med en prydligt flammande indignation för att i nästa ögonblick sjunka mellan samma förljugna struntsamhälles allrasommjukaste bolsterverar annat än ett porträtt av den samhällskritiska författaren och hovsångaren själv? ---

Så kunde Molière se sig, med sina klara ögon.

Han var modigare än någon av oss, i den kvävande stanken från Ludvig XIV:s ljuva Frankrike.

Jag upprepar för sista gången: Molière såg.

Jag tror att vad som idag i första hand förtjuser och kanske chockerar oss en smula hos Molière, det är att han vågade kalla en katt en katt, en

ERIK EHN, CHRISTOFFER SVENSSON

hycklare en hycklare, en girigbuk en girigbuk, en högfärdsblåsa en högfärdsblåsa och en skurk en skurk.

Vår tid har så många reservationer.

Den kallar knappast längre en katt en katt och – ännu mindre! – en skurk en skurk, det Gud förbjude!

Vi har så mycket djuppsykologiska *inre* förklaringar för att en skurk inte är en skurk *i själva verket* och fan vet om en katt, när det kommer till svansen, inte hellre borde kallas för en ekorre.

Molière såg till det yttre, till beteendet och till de ödesdigra resultaten av sagda beteende; som psykolog var han en på en gång förbannande och förlåtande behaviourist. Men han kunde inte, som ofta vi, ursäkta *vadsomhelst*.

Molière levde före Freud.

Han fick hålla sig till vad han såg.

Och kusligt nog, vart han såg och var han än sökte sin kunskap om människorna såg han nästan alltid det onda i det goda, det beräknande i det generösa och det hycklande i det rundögt och blåögt ärliga.

Så den första frågan man ställer sig efter att ha läst eller sett en komedi av Jean Baptiste Poquelin, alias Molière, blir därför egendomligt nog:

Vart har egentligen alla skurkar tagit vägen?

Ur Lars Forssells artikel "Racine och Molière",
Författarnas Litteraturhistoria, 1980.

ELLEN MATTSSON

PER SVENSSON

JOHAN RABAEUS

PETER ENGMAN

PREMIÄR PÅ LILLA SCENEN 24 OKTOBER 2009

DEN GIRIGE

AV **MOLIÈRE**

ORIGINALTITEL **L'AVARE (1668)**

ÖVERSÄTTNING **ALLAN BERGSTRAND**

BEARBETNING **STAFFAN ROOS OCH MAGNUS FLORIN**

REGI **GÖSTA EKMAN**

SCENOGRAFI **NINA FRANSSON**

KOSTYM **CAMILLA THULIN**

LJUS **MAGNUS KJELLBERG**

MUSIK **MATTI BYE**

PERUK OCH MASK **SOFIA RANOW BOIX-VIVES, ANNA OLOFSON**

DRAMATURG **MAGNUS FLORIN**

INSPICIENT **HARALD BERNDTSON**

SCENCHEF **PIERRE LEVEAU**

BITRÄDANDE SCENCHEF **JAKOB EGGE**

TEATERTEKNIKER LJUSBORD **PER-JOHAN JANSSON**

TEATERTEKNIKER **JENS PORNE, DANIEL MÅLEFORS, NIKLAS ENGSTRÖM**

TEATERTEKNIKER LJUD **TRYGGWE LJUNGBLOM**

REKVISITÖR **ANDERS COLLIANDER, LOTTA WALLIN**

TEATERTEKNIKER ATTRIBUT **KRISTINA EKHOLM**

PÅKLÄDARE **DITTE KRESTESEN, EMMA CEDER**

SUFFLÖR **JANA GREFBO, MARIE PETERSSON**

REGIASSISTENT **INGALILL RYDBERG**

PJÄSASSISTENT KOSTYM **ANNA KARIN HENRIKSSON**

PJÄSASSISTENT SNICKERI **LENNART ERICSSON**

PJÄSASSISTENT MÅLERI **HELEN JOHANSSON**

PJÄSASSISTENT TAPETSERI **SUSANNE GRANEHAG**

PRODUCENT **BENOÎT MALMBERG**

Dekor och kostymer är tillverkade på teaterns ateljéer.

Musikarrangemang: Matti Bye och Mattias Olsson inspelad i Roth-Händel Studio
Inspelning och fotografering är förbjuden. Var vänlig stäng av mobiltelefonen.

SPELTID 2 TIM 30 MIN INKL. PAUS

Program nr 7 2009-2010

Teaterchef och ansvarig utgivare **Marie-Louise Ekman**

Redaktion Dramaturgiet **Magnus Florin**

Adress Kungliga Dramatiska Teatern, Box 5037,102 41 Stockholm, tel 08-665 61 00

Prenumeration säsongen 2009-2010 475 kr Postgiro 37 80-4

Tryck Brommatryck & Brolins AB Dramaten issn 0282-9266

Grafisk form **Nina Hoogland** Foto **Sören Vilks**

HARPAGON
JOHAN RABAEUS

CLÉANTE
CHRISTOFFER SVENSSON

ÉLISE
ELLEN MATTSSON

VALÈRE
PETER ENGMAN

MARIANE
REBECKA HEMSE

ANSELME
HANS KLINGA

FROSINE
MARIE RICHARDSON

MÄSTER SIMON
FILIP ALEXANDERSON

LA FLÈCHE
ERIK EHN

MÄSTER JACQUES
PER SVENSSON

POLISKOMMISSARIEN
PIERRE WILKNER

MOLIÈRE 1622–1673

MOLIÈRE SOM SGANARELLE I
SKOLA FÖR ÅKTA MÄN,
TECKNING AV SIMONIN 1661.

1622 Föds som son till Jean Poquelin, kunglig tapetserare, döps i Saint Eustache-kyrkan i Paris. Äldst av sex barn, växer upp i solid medelklassmiljö.

1643 Grundar L' Illustre théâtre i Paris, lever med Madeleine Béjart. Fängslas för obetalda räkningar, blir fri med faderns hjälp.

1654 Börjar skriva pjäser.

1660 *De löjliga preciöserna* väcker uppståndelse.

1662 Gifter sig 40-årig med Armande, 19, Madeleine Béjarts dotter. *Hustruskolan* har premiär. Spelar Arnolphe, den gamle kärleksranke. Anklagas för incest och gudlöshet.

1664 *Tartuffe* (där han spelar Orgon) förbjuds.

1665 *Don Juan* (han spelar Sganarelle) tvingas bort från repertoaren.

1666 *Misantropen* (titelrollen), *Läkare mot sin vilja* (Sganarelle).

1668 *Den girige* (han spelar titelrollen), *George Dandin* (titelrollen) och *Amfiryon* (Sosie). Molière sjuk, rykten om hans död.

1669 *Borgaren som adelsman* (han spelar titelrollen). *Tartuffe* får slutligen spelas, succé, utges i bok.

1673 *Den inbillade sjuke*. Molière spelar titelrollen, är mycket sjuk, dör efter fjärde föreställningen. Blir först nekad både präst och begravning, begravs till sist utan ceremoni efter mörkrets inbrott, 51 år gammal.

PIERRE WILKNER

PER SVENSSON

» Girigheten är alltid fattig. «

SAMUEL JOHNSON [1709–1784]

» Den girige samlar pengar, som om han skulle leva i evighet, den slösaktige sprider dem som om han stod inför döden. «

ARISTOTELES [384–322 F .KR.]

» **EN RIK MAN** hade fått god skörd på sina jordar. Han tänkte för sig själv: 'Vad skall jag göra? Jag har inte plats för hela skörden.'

Han sade: 'Så här skall jag göra. Jag river mina lador och bygger större så att jag får rum med säden och allt annat jag äger. Sedan kan jag säga till mig själv: Nu min vän är du väl försörjd för många år framåt. Du kan vila ut. Ät, drick och roa dig.'

Men Gud sade till honom: 'Din dåre, i natt skall ditt liv tas ifrån dig, och allt du har lagt på hög, vem skall få det?'

Så går det för den som samlar skatter åt sig själv men inte är rik inför Gud. «

LUKAS 12:16–21

» Girigheten växer med pengarna. «

ISLÄNSKT ORDSPRÅK

» Fattigdomen saknar mycket, girigheten allt. «

ROMERSKT ORDSPRÅK

CHRISTOFFER SVENSSON, REBECCA HEMSE, MARIE RICHARDSON

ANDERS HENRIKSON SOM HARPAGON I *DEN GIRIGE*, REGI STIG TORSSLOW, DRAMATEN 1961.

HARPAGON PÅ DRAMATEN 1961. En av förra seklets stora skådespelare på Dramaten var Anders Henrikson. Han hade kommit in på elevskolan 1915, men hoppat av utbildningen efter ett år och istället tagit engagemang på den nystartade Lorensbergsteatern i Göteborg. Redan 1921 var han dock tillbaka på Dramaten, där han med vissa avbrott kom att vara verksam fram till 1965.

På sin ålders höst fick han inom loppet av sex år göra tre stora Molièreroller: Alceste i *Misanthropen* mot Inga Tidblads Célimène 1955, Sganarelle i *Don Juan* mot Jarl Kulle i titelrollen 1958 och sist men inte minst Harpagon i *Den girige* 1961.

Hans Harpagon genomskådade och småfifflade, la ut fällor med den kallaste list när inte passionen förblindade honom. På sina smala ben ”spindlade” han sig fram över scenen i en allestädes närvaro, skrev Karl Vennberg i sin recension. Men han kunde också krossas, krossas som människa likt Shakespeares Shylock och kung Lear. Vennberg fastslog imponerad:

”Det finns goda skäl att tveka länge innan man talar om geniala rollskapelser; men jag tror det skulle vara en ringa överdrift att tillgripa den karaktäristiken för Anders Henriksons Harpagon.”

Henriksons framställning var en karikatyr – som blev människa.

Av Dag Kronlund, chef för Dramatens arkiv och bibliotek.

Komedi och tragedi – på en och samma gång

AV MAGNUS FLORIN

HUSEN SOM MOLIÈRE öppnar porten till är ofta halvt herrelösa. Familjens överhuvud vacklar, hemmet är i gungning. Men hans närmaste gör sitt bästa för att upprätthålla skenet. Det blir ett spel lite på låtsas. Pappas skenbara auktoritet. Och tjänstefolkets, makans och barnens skenbara lojalitet. Så uppstår en vådlig dubbelhet: det på en gång komiska och tragiska glappet mellan vad som är och vad som synes vara.

Hos Molière står far mot son, far mot dotter. I *Den inbillade sjuke* är fadern Argan i krig med sin dotter Angélique. I *Den girige* är pappa Harpagon i strid med sin son Cléante och sin dotter Élise. Johann Wolfgang von Goethe – i tiden ungefär mitt emellan oss och Molière – talar i slutet av sitt liv om dessa hårda konfrontationer:

”Molière är så stor, att man ständigt förvånas när man läser honom igen. Han är en man för sig, hans stycken gränsar till det tragiska, de är ouppnåeliga, och ingen har mod att göra dem efter.”

”*Den girige*, där lasten utplånar alla känslor mellan far och son, är särskilt storslagen och i högsta mening tragisk. Men om man i en tysk bearbetning gör sonen till en släkting, blir det hela svagt och gör inte längre någon verkan.”

”Man fruktar att få se lasten uppenbara sig i dess rätta natur, men vad blir då resultatet, och ligger då den tragiska verkan i annat än det outhärdliga?”

Vi förstår av det Goethe säger att Molière kunde verka väl magstark för de tyska teatrarna – man spelade honom i bearbetning och gjorde om barnen till kusinbarn, så att det blev mindre otäck. Men Goethe gillar uppenbarligen att Molière i original gränsar till det tragiska – och tragedin hittar han just i konflikten far-barn. (Fast han glömmer visst att det handlar både om sonen och dottern.)

Faktiskt är det möjligt att se hur tragiskt och komiskt flätas samman i intrigens behandling av faderns respektive barnens öde. Barnens öde är ju komedins, eftersom det slutar i lycka och försoning. Medan faderns öde är tragedins, eftersom det slutar i oförsoning och fortsatt ovetskap om den egna belägenheten.

De unga kärleksparen hos Molière verkar ofta vara så betagande naturliga och okonstlade. Medan de gamla är förvridna av konventioner intill blindhet och mani. Det är lätt att tänka sig Molière på de ungas sida. Goethe uppfattade honom själv som en ”ren” människa, som ”gisslade människorna genom att teckna dem sådana de verkligen var”. Denis Diderot, upplysningsfilosofen, såg honom som en av de stora epikuréerna, han tyckte alltså att Molière gjorde sällskap med sådana filosofer som ställer sig på materiens, verklighetens, naturlighetens sida, på avstånd från fördunklande metafysik och idealism.

Men frågan är om inte Molière går ännu längre i sitt seende än hans beundrare ville tro. För hur ren och naturlig är egentligen hans ungdom? Man får en stark känsla av att ungdomens mask av ”renhet” när som helst kan bytas ut mot ålderdomens mask av ”förvridenhet”. Det verkar oroande sannolikt att de ungas livaktighet när som helst kommer att tippa över i de gamlas förstelning. Och omvänt är det ju troligt att gamlingen (vriden, behärskad av sin last) en gång bar den renhjärtade ynglingens kläder. Det är onekligen både komiskt och tragiskt.

Molières sympati för dem han gör narr av är tillåtande och kanske rentav vänligt överseende – inget mänskligt är främmande för honom. Men motsatsen gäller också. Har han inte ett drag av kall observans? Som om allt mänskligt egentligen är honom i grunden främmande? Hans sympatier och antipatier är aldrig oblandade. Han är med oss här på jorden, men han betraktar också mänskligheten liksom från månen. En vänlig vän och en skarp kritiker och en häpen outsider, allt på en gång.

Citat ur J P Eckermann, *Samtal med Goethe under hans sista levnadsår*,
översättning A Ruhe bearbetad av M Holmqvist, 1969.

MARIE RICHARDSON, REBECKA HEMSE

GÖSTA EKMAN
REGI

NINA FRANSSON
SCENOGRAFI

CAMILLA THULIN
KOSTYM

MAGNUS KJELLBERG
LJUS

JOHAN RABAEUS

CHRISTOFFER SVENSSON

ELLEN MATTSSON

PETER ENGMAN

REBECKA HEMSE

HANS KLINGA

MARIE RICHARDSON

FILIP ALEXANDERSON

ERIK EHN

PER SVENSSON

PIERRE WILKNER

På www.dramaten.se hittar du information om biljettköp, pjäser, ensemble, priser, salonger, Dramatens historia och mycket annat.

Trots all dramatik är vi mycket goda grannar

The Royal Bank of Scotland, RBS, har liksom Kungliga Dramatiska Teatern en lång historia som vi kombinerar med nyfikenhet och lojalitet. Banken grundades i Edinburgh 1727 och är idag en av världens största finansiella institutioner.

Vi är etablerade i Norden med filialkontor på Strandvägen 1 i Stockholm och vi är stolta över samarbetet med vår närmaste granne, Sveriges Nationalteater.

The Royal Bank of Scotland
Strandvägen 1
Box 5324, 10247 Stockholm
Tel: +46 (0)8 508 197 00
www.rbs.com

Make It happen™

VÄLKOMMEN TILL DRAMATEN.SE.

På www.dramaten.se hittar du mängder av information om pjäser, priser, salonger, vår historia och mycket annat. Naturligtvis kan du även boka, betala och få biljetterna hemskickade utan extra kostnad. Ett bra tips är att bli Dramatenmedlem. Det är gratis och innebär att du får löpande information om verksamheten av oss. Dessutom slipper du fylla i alla bokningsuppgifter varje gång du vill ordna biljetter via hemsidan.

TELEFON 08-667 06 80

DRAMATEN Nybroplan
T-bana Östermalmstorg eller Kungsträdgården.

ELVERKET Linnégatan 69
T-bana Karlaplan eller Östermalmstorg

DRAMATEN

www.dramaten.se